

Sjelesorg som flerfoldig og flerstemmig praksis

En porøs innsirkling av sjelesorgen med et interkulturelt blikk

Tidsskrift for praktisk teologi
Nordic Journal of Practical Theology
Årgang 37. Nr. 1/2020
[s. 67-77]

Av Anne Austad & Christine Tind Johannessen-Henry
anne.austad@vid.no / CTJ@km.dk

Abstract

This article aims to circumscribe pastoral care as a porous practice that is intertwined with other practices and takes place in congregational rooms, as well as in public spaces. By relating empirical research, theories, and experiences from Nordic countries to theories from the intercultural paradigm, we explore a multifaceted and multi-voiced practice of pastoral care. Grounded in fieldwork, empirical material, and newer pastoral care theory, we argue that contemporary pastoral care should emphasize the relevance, importance, and necessity of social, cultural, gender, racial, ecological, and political issues, to a higher degree than earlier Nordic literature may suggest.

Nøkkelord: Sjelesorg – interkulturell – Norden – empirisk materiale – praktisk teologi

Ansats

Men altså – hele sjelesorgen er jo et underlig felt. I studietiden hadde jeg sett for meg at folk tar kontakt og så gjør man en avtale, men det skjedde ikke. Først tenkte jeg at det er noe med meg – at jeg ikke innbyr til det ... (...) Men jeg kjenner jo at det er mange samtaler som har betydning, om trosmessige og livsviktige ting, men som ikke er avtalt på forhånd. Jeg kan ikke forberede meg og lage et program. Jeg må bare være der når det skjer – om det er på moskébakken eller kirkebakken.

Norsk menighetsprest 1

Sitatet over er utdrag fra et forskningsintervju med en menighetsprest. Selv om dette korte, kontekstspesifikke sitatet nødvendigvis ikke kan fange bredden av nordiske sjelesjelergerfaringer, antyder det likevel en del om sjelesorg som innhold og praksis.

For det første forteller presten at sjelesorg er en del av arbeidshverdagen, og at sjelesorg

handler om betydningsfulle samtaler om liv og tro. For det andre beskriver presten en samtalepraksis som ikke alltid er lett å definere og avgrense, men kan være flytende, spontan, og oppstå andre steder enn på prestens kontor. For det tredje peker sitatet på en opplevelse av manglende samsvar mellom utdanning og yrkesliv, mellom presentert teori og erfaring. Og – ikke minst – for det fjerde kommer det frem at sjelesorg også foregår i interkulturelle sammenhenger.

Disse tema kan også gjenfinnes i nyere sjelesorgfaglig litteratur. Sitatet er derfor tenkt som et utgangspunkt for å utfolde aspekter ved sjelesørgerisk forståelse og praksis, med ståsted i nordisk kontekst.

Flerstemmig refleksjon – problemstilling og metodiske overveielser

Våre nordiske samfunn kan beskrives som postsekulære¹ med et økende kulturelt og livssynsmessig mangfold (Johannessen-Henry & Iversen, 2019). Dette påvirker også sjelesorgen, ikke bare når det gjelder hvem man som sjelesørger snakker med (Grung, Danbolt & Stifoss-Hanssen, 2016), men også i forhold til på hvilke arenaer sjelesorg finner sted og hvordan sjelesorg uttrykkes og oppfattes. Vi vil ha dette mangfoldige livsrommet som utgangspunkt når vi i det følgende skal innsirkle sjelesorg som fagdisiplin og praksis, og har på bakgrunn av dette stilt følgende spørsmål: Hvordan kan kristen sjelesorg forstås og praktiseres i en mangfoldig tros- og livssynskontekst?

For å besvare spørsmålet, vil vi gjøre bruk av både empiriske studier og teori, og det vil være et anliggende å vise sammenhenger mellom ideer/modeller/teorier om sjelesorg og erfart praksis – slik det etterlyses av menighetspresten i sitatet over. Sitatene er således ikke epistemologisk inkludert som eksempler på allerede uttenkte argumenter. Tvert imot har våre tre pilotintervjuer, sammen med de allerede publiserte empiriske studiene og teoretisk litteratur, bidratt til artikkelens perspektiv, og vi har søkt å gå til argumentene i en dialog mellom disse. I analysen av intervjuene har vi støttet oss på et etnografisk-teologisk perspektiv på det kirkelige felt, hvor forskerne, med deres spesifikke faglighet og individuelle selv uløselig er en del av det feltet som undersøkes (Rubow 2000).

Litteraturen som vi trekker på i det følgende, er basert på tverrfaglige teoretiske perspektiver, hvor både teologi, psykologi og andre fagdisipliner inngår. Artikkelens utvalg av litteratur inkluderer i det hele tatt flere ulike stemmer hvor ingen i utgangspunktet er privilegert (Kaufman 2016). Det er nettopp vårt poeng å vise at mange faglige stemmer i sjelesorgsfeltet på hver sin måte bidrar til å løfte det interkulturelle perspektivet, som artikkelen anlegger. Som analytisk blikk inneholder det interkulturelle perspektivet imidlertid også en høy grad av normativitet, ettersom dette blikket (heller) ikke er upolitisk (jf. Johannessen-Henry 2013).

Vi anvender både nordisk og internasjonal litteratur. I dialogen med praksis og erfaring vil vi imidlertid legge vekt på nordiske publikasjoner, særlig norsk og dansk, da det er her artikkelens forfattere er situert.

¹ Med postsekulær menes det her at sekularisering pågår, men at religion fortsatt finnes og setter sitt preg på samfunnet (Johannessen-Henry & Iversen, 2019).

Innsirkling av interkulturell sjelesorg

Da det finnes tallrike definisjoner av sjelesorg (jf. Nauer 2001), kan det være hjelpsomt å starte med en klargjøring av denne artikkelens ståsted og perspektiv. Vår innsirkling av sjelesorg i denne sammenhengen trekker på to definisjoner: Den første er fra Rodney Hunter og Nancy Ramsay som skriver:

Pastoral care is considered to be any form of personal ministry to individuals and to family and community relations by representative religious persons (ordained or lay) and by their community of faith, who understand and guide their caring efforts out of a theological perspective rooted in the tradition of faith (Hunter & Ramsay 2005)

Den andre er fra Emmanuel Lartey, en fremtredende stemme i det interkulturelle feltet, som i en del av sin sjelesorgdefinisjon legger vekt på at:

Pastoral care seeks to foster people's growth as full human beings together with the development of ecologically and socio-politically holistic communities in which all persons may live humane lives (Lartey 2003 s. 31).

Med andre ord peker vår forståelse av sjelesorg på en hjelpende eller støttende form for kommunikasjon (som oftest samtale) som foregår i en religiøs/kirkelige ramme og skjer på bakgrunn av sjelesørgerens religiøse (her kristne) tilhørighet. Innenfor en slik definisjon av sjelesorg, plasserer vi oss nærmere, og i tråd med Lartey, med et interkulturelt blikk som fokuserer på at individet er vevd inn i sosiale, kulturelle, religiøse, økologiske og sosio-politiske (kjønn, etnisitet og seksualitet) sammenhenger, og som insisterer på at sjelesorgen må forholde seg til disse.

Denne tilnærmingen kan også plasseres i et større sjelesorglandskap. Tor Johan Grevbo (2006) beskriver åtte sjelesørgeriske hovedretninger: «Kerygmatiske», «evangelikal», «karismatisk», «spirituell», «ekkesial», «analytisk», «terapeutisk» og «sosio-politisk». Disse blir stilt ved siden av hverandre fra høyre mot venstre, selv om det også påpekes at man kan gjøre bruk av flere av retningene i sin sjelesørgeriske praksis. Som vi vil komme tilbake til, plasserer Grevbo interkulturell sjelesorg under den sosio-politiske paraplyen. Når vi her velger et interkulturelt blikk, er det imidlertid ikke for å stille oss i en ytterkant på venstre fløy og overse ressurser i andre tilnærminger. Istedenfor en linje, ser vi for oss et annet bilde; et kaleidoskop hvor den sosiopolitiske tilnærmingen som inkluderer vårt interkulturelle blikk er optikken vi ser landskapet gjennom. De andre retningene vil altså farges og forstyrres av denne optikken. Men de vil, om enn på ulikt vis, kunne være med i kaleidoskopets varierte bilde, et bilde som danner forskjellige mønstre og farger når det innstilles i møte med ulike situasjoner.

Sjelesorgforståelser i en nordisk kontekst

Når vi vender oss til vår nordiske kontekst, og til empiri som beskriver hvordan sjelesorg forstås av noen av dem som driver sjelesørgerisk praksis, finner vi selvsagt flere stemmer. I en undersøkelse fra 2015 om sjelesorgpraksis og forståelse av sjelesorg blant prester og diakoner i Den norske kirke (N= 408/396),² ble respondentenes beskrivelser av *sjelesorgens egenart* analysert i fem kategorier: 1) en kirkelig kontekst og sjelesørgers rolle

² Det var 408 registrerte deltakere i undersøkelsens kvantitative del, mens 396 svarte på kvalitative åpne rubrikker som vi har henvisning til her (Stifoss-Hanssen et al. 2019)

Sjelesorg som flerfoldig og flerstemmig praksis

som prest eller diakon, 2) at innholdet i samtalen kan (men ikke behøver) handle om Gud, 3) sjelesorgers kristne tro, 4) at det finner sted en teologisk fortolkning av samtalen og 5) at man forutsetter et nærvær av Gud hvor Gud beskrives som handlende. Flere svar viste også en kombinasjon av disse kategoriene (Stifoss-Hanssen, Grung, Austad & Danbolt 2019). Da prestene og diakonene var bedt om å besvare spørsmålet «hva er sjelesorg» ved å bruke egne ord, og analysen av de egenuttrykte svarene identifiserte få rene kopier fra sjelesorglitteraturen, kan vi anta at informantene ikke kun trakk på leste definisjoner, men også sin egen erfarte praksis.

Samtidig kan vi ane et gjenskinn av noen kjente nordiske sjelesorgforståelser i respondentenes svar. At sjelesorg forstås som en samtale i kirkelig kontekst (kategori 1) finner vi blant annet i Eberhard Harbsmeiers og Hans Raun Iversens definisjon av sjelesorg som «en hjelpende samtale med det enkelte menneske, der sker i en kirkelig kontekst og på menighedens vegne» (1995 s. 384). Her trekker Harbsmeier og Raun Iversen frem samtalen som sjelesorgens kommunikasjonsform og peker på den kirkelige konteksten som det sted der sjelesorgens egenart er festet. Som del av en i stor grad sekulær nordisk sammenheng i sin tid, ville Harbsmeier og Raun Iversen legge vekt på kontekst og rolle fremfor samtalens innhold, målsetting og metoder. Å definere sjelesorgens *proprium* på denne måten, mente de «aflaster fra tvangen til at lade det «kristelige» blive eksplicit i enhver samtale» (Ibid s.408). Sjelesorgens egenart uttrykt som teologisk fortolkning og tro på et gudsnærvær (kategori 3, 4 og 5 over) kan gi assosiasjoner til en beskrivelse av Leif Gunnar Engedal som ofte er sitert i en norsk kontekst; «den sjelesørgeriske prosess sikter mot at de erfaringer som utgjør menneskets faktiske livsvirkelighet skal tydes, bearbejdes og endres *i møte med Guds skapende og forløsende gjerninger*» (Engedal 1994/2018 s.194 vår kursivering).

Med et interkulturelt blikk kan vi se at disse to definisjonene på hver sin måte skaper et stort rom for ulike tema og flere former for hjelpende samtaler i kirkelig kontekst. Samtidig, og som vi vil komme tilbake til, vil det i dag være nødvendig å artikulere kompleksiteten i det menneskelige livsrom, og drøfte hvordan den kirkelige kontekst kan utvides og hvordan samtalens språk og innhold blir utfordret i møte med det interkulturelle feltet.

Flere definisjoner fra en nordisk kontekst kunne naturligvis vært nevnt. At det finnes mange forskjellige sjelesorgdefinisjoner, og ulike måter å beskrive sjelesorgens *proprium*, handler ikke bare om ulikt teologisk ståsted. Det kan også ha å gjøre med at sjelesorg er en konkret, kroppslig og lokal praksis (McClure, 2014). Slik det kommer frem i våre pilotintervjuer, utspiller sjelesorg seg i flerfoldige kontekster, og er samtidig situert i en bestemt hendelse, som en praksis i tid og rom i møte med konkrete mennesker. Som konkret praksis er det ofte vanskelig å innsirkle sjelesorgen med en tett strek. Den vil være porøs og åpen og dynamisk i møte med nye hendelser og kontekster, noe vi vil utfolde i det følgende.

Flerfoldige sjelesørgeriske rom

I tråd med en slik praksisorientering, vil vi bevege oss over fra spørsmålet om hva sjelesorg er til *hvor og når* sjelesorg som praksis skjer. Hvis vi zoomer ut til det store

bildet av sjelesorgpraksis i Norden, ser vi at sjelesorg foregår på flere ulike arenaer; i menighet (Grung et. al.), på institusjon, som f.eks. sykehus, fengsel og i forsvaret, og på universiteter og høyskoler (Falk 1996, Danbolt et al, 2019, Johannessen-Henry 2015a)³, i organisasjoner der man f.eks. drar på leir, i naturen på pilegrimsvandring (Engedal, 2011), på gata og på digitale flater som f.eks. telefon og chat⁴. Legger vi til sjelesørgeriske bidrag ved kollektive katastrofer hvor hele samfunn rammes (Danbolt & Stifoss-Hansen 2007, 2015; Johannessen-Henry 2015b, 2016a, 2017), ser vi at den sjelesørgeriske flate er stor. Erfaringer av sjelesorg i det interreligiøse felt hvor den konkrete arena like så vel kan være moskébakken som kirkebakken (jfr. sitatet innledningsvis) utvider feltet ytterligere.

Ved å ta spranget ut i samfunnets institusjoner eller på samfunnets åpne plasser og «sekulære» miljøer, samt på interreligiøse arenaer, har sjelesorgen sprengt en stivnet forestilling om kirkens rom – og beveget seg ut mot en *public theology* (Miller-McLemore 2004), hvor horisontene utvides til hele samfunnet og til naturen. Idet kirkens fellesskap skjer i offentlige rom, åpner det seg på en særlig måte for samfunnsanliggender som også angår det strukturelle og politiske. En slik bevegelse har ikke minst kommet til syne når vi i skrivende stund har lukket ned kirkenes fysiske rom som følge av utbruddet av covid -19- viruset og sjelesorgen har måttet finne vei over nye digitale flater.

Flerstemte praksiser i kirkens rom

Min rolle er å se det lidende menneske som har behov for et annet menneske i denne verden. Dess mer lik min og den andres bakgrunn er, dess mer kan jeg tenke at sjelesorgen er en forlengelse av gudstjenesten – og at det som skjer i samtalerommet har noe av den kirkelige praksis ved seg, altså det som både er å forvalte nåde og forkynne. Så utvides rommet mer og mer i møte med mennesker fra en annen bakgrunn.. (...). når jeg opplever at vi ikke forvalter de samme tankene og ideene og har den kristne liturgiske erfaring og trossetninger å speile imot, så utvider jeg inni meg mitt mandat så jeg blir et medmenneske som til enhver tid møter den andre i dens nød. Det som jeg ville tenkt som det diakonale.

Norsk menighetsprest 2

Zoomer vi inn til det som tradisjonelt forstås som kirkens rom, kan sjelesorg ses som en dimensjon ved flere kirkelige praksiser som for eksempel ritualer, kateketikk, liturgi og bønn, og kan inngå i flytende interaksjoner med disse (Johannessen-Henry 2018, 2019a, Stålsett & Danbolt 2018). Den generelle sjelesorgen” (*cura animarum generalis*) (Grevbo 2018 s. 14) åpner et stort rom for sjelesørgeriske funksjoner gjennom alle kirkens livsytringer. Som «spesiell sjelesorg» (*cura animarum specialis*), ofte forstått som samtaler på tomannshånd (ibid.), er praksisen heller ikke alltid tydelig og avgrenset. Den spesielle sjelesorg er ikke nødvendigvis en bestilt time hos presten med skilt på døra, eller en tilkalling til en sykeseng fordi noen har bedt om nettopp sjelesorg. Sjelesorg som samtale kan også være vevet sammen med andre kirkelige samtalepraksiser, som

³ Se temanummer om Chaplaincy i Tidsskrift for Praktisk Teologi 2/2019

⁴ Se f.eks. nettirken.no

Sjelesorg som flerfoldig og flerstemmig praksis

for eksempel ritualforberedende kasualia.

I den tidligere nevnte sjelesorgundersøkelsen fra 2015 svarte 63 % av prestene og diakonene at de vanligvis eller alltid forstår kasualsamtaler som sjelesorg (Stifoss-Hanssen et. al. 2019)⁵. I følge de norske prestene og diakonene, er det altså en overlapp mellom sjelesorgsamtaler og kasualsamtaler, og det kan se ut som de ritualforberedende samtalerne både kan og ikke kan flyte over i det de forstår som sjelesorg.

At sjelesorgssamtalen i seg selv er et multippelt fenomen, som praktiseres i dynamisk sammenheng med den kirkelige kontekst den er en del av, er uttrykt på forskjellige måter i den nordiske sjelesorgfaglige litteratur. For eksempel er det hevdet at sjelesorgen må komme bort fra det lineære og individualistiske og over mot en «multi-level care» der ulike former for pastoral praksis veves sammen som interagerende entiteter, ikke som isolerte bokser (Sundberg 2012). På bakgrunn av etnografiske feltstudier i Sverige, er det konkludert med at vi må «se hur enskilda rum utgör delar i vidare sociala och kyrkliga rum och utrymmen» (Ideström 2018, s. 93).

Sjelesorgen utgjør altså en del av større kirkelige rom. Samtidig kan andre kirkelige praksiser også trekkes inn i sjelesorgens rom. Som Menighetsprest 2 i sitatet over uttrykker, vil gudstjenester og andre pastorale praksiser kunne henvises til i samtalen, dog vil de interkulturelle møtene forstyrre et monokulturelt blikk, slik at språk og mandat krever en utvidelse.

Spontane sjelesorgsamtaler

Samtidig skjer det også en annen utvidelse. Når vi skal beskrive sjelesorg i en kirkelig kontekst, må vi også forholde oss til de samtaler som oppstår spontant, de som er blitt kalt «hverdagslig sjelesorg» (Grevbo 2018 s.32; hentet fra bl.a. Klessmann 2010, Johannessen-Henry 2013, 2015a). Som intervjuene indikerer, kan disse hverdags-samtalerne begynne som småprat «på moskebakken eller på kirkebakken», eller i butikken for den saks skyld. De kan bli et kortvarig nødrom, eller utvikle seg til lengre og/eller dypere samtaler med fastere rammer i et lukket rom, og fortolkningen av hva slags samtale som finner sted er ikke alltid entydig.

I spennet mellom alle samtaler i en kirkelig kontekst, og de som har et innhold som kan kalles eksistensielt (se Bunkholt 2007), vil sjelesørgerens oppgave være å tone inn mot det hun fornemmer konfidenten trenger der og da og være bevegelig i forhold til tid og sted. Samtidig vil sjelesørgeren på ulike, og noen ganger kreative fleksible måter, måtte innsirkle et trygt rom, der begge parter vet at det er snakk om en profesjonell samtale hvor etikk og taushetsplikt gjelder.

Selv om slike spontane samtaler som sagt skjer utenfor kirkens fysiske rom, og noen ganger også utenfor det både konfident og sjelesørger vil oppfatte som en kirkelig ramme kan de de likevel med en porøs innsirkling av sjelesorgen forstås som overlappende med eller på vei mot en samtale med sjelesørgerisk fortegn.

⁵ 28% svarte ja på spørsmålet om kasualsamtaler kan forstås som sjelesorgsamtaler, 35 % svarte vanligvis, 36 % vanligvis ikke, mens 1% svarte nei.

Sjelesørgeren som flerspråklig

Sånn i møte med etnisk norske som vil ha en kirkelig begravelse, så leter jeg ofte etter hva jeg kan koble på. Er det Gud i naturen? Er det på fisketur? Med de ikke-etnisk norske vil jeg heller gripe til det mer klassiske. Da kan vi snakke om oppstandelsen, og om vi skal syngje «Deg være ære». Det blir jo på et vis ulikt kristent budskap og ulike bibeltekster.

Norsk menighetsprest 1

I sjelesorgssamtalen, likesom i andre samtaler om liv og tro, beveger språket seg mellom uttrykk fra forskjellige fagdisipliner. Som sitatet illustrerer, beveger språket seg også på kryss og tvers mellom det sekulære og religiøse. Likesom det viser seg i andre undersøkelser, blander tradisjonelle bilder fra Bibelens språk (f.eks. engler, djevler og stjerner) seg med menneskers egne bilder for tro som typisk har et relasjonelt og/eller materielt preg (f.eks. ting fra en avdød og nær pårørende, fotoer, eller betydningsfulle steder, i naturen) (Johannessen-Henry 2012, 2016b, 2019b). Disse blandinger betyr at det umiddelbart kan være lett å overse de religiøse elementer som samtalen inneholder, ganske enkelt fordi språket befolkes av et vell av uttrykk som hentes fra en annen genre enn den som tradisjonelt sett forstås som kristendom eller religion (Johannessen-Henry 2015a). Langs den linjen er det hevdet at psykologiske begreper har gått inn i dagligspråket og blitt et «første-ordens språk» (Doehring 2015b). At psykologi gjennomsyrer dagligspråket, fører ikke bare til at det religiøse språket kan bli vanskeligere å få øye på hos konfidentene, eller vanskeligere å ta i bruk for sjelesørgeren. Det kan samtidig bidra til at psykologi vil dominere som fortolkende «annen-ordens språk» i sjelesorgen (ibid.). Religion og teologi er ikke på samme måte del av menneskers dagligspråk, og vil i en sekulær kontekst kunne bli marginalisert – eller i alle fall mindre iøynefallende.

Ved nøyere ettersyn kan man imidlertid, også i en relativt sekulær kontekst, finne elementer av en kristen fortolkningstradisjon som utfolder seg i forskjellige sammenhenger gjennom uensartede materialer og på annerledes, nye, skjeve og finurlige måter (Johannessen-Henry 2015a). I hverdagen eksisterer kristendom aldri som «ren», og den kan utspille seg på ganske uortodokst sett (ibid.).

Som sitatet over viser, kan en interkulturell sjelesorg bringe det religiøse språket på banen på en annen måte. Det kan utfordre det sjelesørgeriske språkets «tatt-for- gitt-het» og peke på andre stemmer og tilsvarende fortolkninger, og gjennom dette bidra til en større flerstemthet og et større repertoar hos sjelesørgeren – noe vi vil komme tilbake til under.

Kontroversene mellom teologi og psykologi om hva som skal være den dominerende stemme i sjelesorgen⁶ har i det hele tatt et mer komplekst preg. Ser vi på både sjelesørgerisk praksis og nyere sjelesorgfaglig litteratur kan man si at den indre kampplass

6 Denne debatten har fått et noe ulikt uttrykk i hhv dansk og norsk kontekst. Mens en stor del av det norske fagmiljøet i sjelesorg har vært påvirket av den pastoral-kliniske utdanningens åpenhet for erfaring, for psykologisk fortolkning og språk, har debatten i Danmark båret preg av den dialektiske tenkning (Grevbo 2006), og dermed vært voldsomt på vakt overfor psykologisk og terapeutisk inspirasjon (Johannessen-Henry & Johansen 2018).

mellom kerygma/teologi og terapi/psykologi for en stor del er forlatt til fordel for den terapiform/tenkning og den teologi som best komplimenterer og støtter hverandre (Johannessen-Henry, 2019c; Stifoss-Hanssen et. al. 2019). Andre fagtradisjoner har i de seneste år også spilt en avgjørende rolle i vårt nordiske sjelesorgslandskap (Iversen, 2019). Sjelesorgens språk reflekterer den kontekst som den beveger seg i, og konteksten trenger flere perspektiver for å kunne beskrives. En sjelesørger vil altså ikke kun være tospråklig (Doehring 2015b), men vil med fordel være flerspråklig.

Det levende nettet

Det er fordi livet er vanskelig, det er derfor de [konfidenter med annen kulturell bakgrunn] kommer og vil snakke med en prest. Men det kan være en annen type skam, f.eks. ved samlivsbrudd ... (...).

... Så er det alltid kulturelle forskjeller. Noen vil ha Vikingarna og noen vil ha Mozart, noen kommer fra indremisjonen og noen fra humanetisk forbund.

Norsk menighetsprest 3

Hvor sjelesorgen tidligere ble kjennetegnet som “The Living Human Document” (Boisen 1936), et uttrykk for at sjelesorgen tar utgangspunkt i og leser menneskers livssituasjon, utviklet “The Living Human Document” seg på midten av 90-tallet til en ny metafor: “The Living Human Web” (Miller-McLemore 1996). Her åpnes sjelesorgens ”dokument” slik at det innebærer mer enn individet og båndet mellom enkeltpersoner. Nettmetaforen åpner for en forståelse av de medmenneskelige forhold som sammenvevet med hele samfunnet. Familiemønstre, institusjoner, ideologier, rettsprinsipper og offentlig politikk blir på denne måten medbestemmende for det enkelte menneskes helse og følelsesmessige velbefinnende. Som sitatet over antyder, vil familiemønstre og kulturelle, normative uttrykk utspille seg i konfidentenes følelser, her som skam.

“Nettverk” ligger sågar innleiret i selve kristendommens trinitariske matrix – hvor Gud, tradisjonelt fortolket som Gudfader, Gudsønn og Gudhelligånd, på én gang er tre og én – at det guddommelige er flere og konstant utfolder seg gjennom historien og således også innvevet i vår hverdag i forhold til nye situasjoner, erfaringer, utfordringer og motstand (Johannessen-Henry 2015a). Som gudsbilde speiler denne flerheten og nettverksbevegelsen vårt eget selv, ikke bare som et fast selv, men som flere forbundne selv (Cooper-White 2019, Johannessen-Henry & Iversen 2019).

Miller McLemore understreker at nettmetaforen handler om «the living human document within the web» (Miller-McLemore 2018 vår kursivering). Både konfident og sjelesørger kan følgelig forstås som del av et nettverk, og nettverket som innvevd i deres person. Interkulturell sjelesorg bidrar med et blikk for kompleksitet og har som anliggende å unngå en kulturell essensialisering av «den andre» hvor muslimer blir slik, og eritreere sånn. Larty understreker denne flerstemtheten i det han hevder at mennesket på samme tid er lik alle andre, lik noen andre og lik ingen andre (Lartey, 2003 s.171). Slik sett viser nettverksmetaforen at sjelesørgeren må forholde seg til et mangfold av tråder, ikke bare i form av kulturforskjeller mellom land og ulike livssyn,

men også innenfor disse, slik sitatet over uttrykker - samtidig som det allmenne, unike og bevegelige ved mennesket er vevd inn.

«Who is not here –and why not?»

Jeg tenker at hvis kirken skal overleve som folkekirke så må den [tenke interkulturelt]. Fordi det er veldig vanskelig når man jobber i kirken å forstå hvor utrolig sært det er. Det er et eget univers som vi beveger oss i, å tro på evig liv og at Jesus gikk på vannet, men andre utenfor tenker at vi lever i steinalderen. Men så kommer folk i begravelser, for dette med døden er det ingen som skjønner noe av.

Norsk menighetsprest 3

Foregående avsnitts beskrivelser av sjelesorgens nettstrukturer vil i stor grad kunne overføres til den sosiopolitiske sjelesorg, beskrevet som «Sjelesorg som befrielse fra og forandring av livshemmende ytre forhold» (Grevbo 2006 s.386), eller sjelesorg som «kritisk og frigjørende praksis» (Iversen, 2019 s. 181). Nettmetaforen åpner blikket for erfaringer av å være fanget i et sammenfiltret nett, og den sosiopolitiske sjelesorg retter oppmerksomheten mot tause og marginaliserte stemmer og utfordrer dem som spinner mønstrene og sitter med makt. Til dette område hører også feministisk sjelesorg (DeMarinis 1993; Johannessen-Henry 2015c) og teori (Graham 2014) og womanist teori (Parker 2014). En sosiopolitisk sjelesorg med en nettstruktur vil også kunne ses som en integrert del av diakonien i det diakonien både vil møte individuell lidelse, og samtidig være agenter som konfronterer undertrykkende maktstrukturer (Austad 2016).

Ser man nærmere på den interkulturelle sjelesorg – som kan plasseres under den sosiopolitiske sjelesorgparaplyen, og som samtidig også hører uatskillelig sammen med den interreligiøse, multikulturelle og multireligiøse sjelesorg (se f.eks Greider 2011), har Grevbo (2018) fremhevet dens karakteristikum som en vedholdende kritikk av en monokulturell sjelesorg. «En følge av styrkingen av den interkulturelle sensibiliteten er bl.a. at det settes spørsmålstejn ved den høye grad av medrefleksjon som sjelesorgen forutsetter hos konfidentene i den vestlige terapeutiske kulturen. ... [Den interkulturelle] sjelesorgen stiller spørsmål ved mange av de «dogmene» som preget dens selvforståelse ...» (Grevbo 2018 s. 267). Slik Menighetsprest 3 uttrykker, kan et interkulturelt blikk gjøre at man ser seg selv i et annet lys, noe som potensielt også kan åpne for nye praksiser.

Et mangfold av stemmer er imidlertid ikke alltid frigjørende. Derav reiser postkolonialistisk sjelesorg interkulturelle spørsmål som: «Who is not here and why not? Where are the borders preventing participation in this space? What work am I doing to create and maintain these borders? Where are the *porous*, more flexible doors and who is able to access or even know about them? What work am I doing to create and maintain *porous*, flexible openings?» (Sharp 2014, s. 427; vår kursivering). Gjennom slike spørsmål er postkolonialistisk sjelesorg bevisst om å avsløre normer som undertrykker mennesker ved å begrense mulighetene for deres deltagelse og dermed mulighet for å bli hørt også i teologiske og kirkelige sammenhenger (Kujawa-Holbrook

& Montagno, 2009; Lartey 2013). Ikke alene gjennom den postkolonialistiske kritikk (Johnson 2016), men også via oppmerksomhet på misforståelser og konflikter i relasjoner på tvers av kulturer, kan man få hjelp til å håndtere kultur møter konstruktivt (Sharp 2013). Teorier som opererer med hybriditet (se Bhabha 1994; Abraham 2008) og multiplisitet (Johannessen-Henry og Iversen 2019) utfordrer således koloniserende tenkning ved å bryte med selve den hierarkiske maktstruktur med innleiret dominans, marginalisering og undertrykkelse (Johannessen-Henry 2019a).

Avslutning

Ved å innsirkle sjelesorg som en porøs praksis, har vi tegnet et bilde som vi mener gjenspeiler sjelesørgeres erfaring av en praksis hvor det ikke alltid er vanntette skott mellom sjelesorg og andre kirkelige praksiser, hvor sjelesorg kan finne sted på *flerfoldige* religiøse og offentlige arenaer - og hvor samtalen utfoldes i et *flerstemt* språk der ulike fagligdisipliner og elementer fra religiøse og sekulære sammenhenger klinger med. Gjennom artikkelen har vi argumentert for at sjelesorgfaget i Norden i høyere grad må medtenke det interkulturelle perspektivet hvis man skal komme denne mangfoldigheten i møte. Teorier som åpner for større diversitet vil være en hjelp til å forstå den praksis som allerede finnes, og vil samtidig kunne åpne for ny praksis. En *porøs* innsirkling av sjelesorgen gir flere åpninger for å rette et sjelesørgerisk blikk mot mennesker som ikke ville blitt sett – dersom dørene til det sjelesørgeriske rom var for tette. Sharps spørsmål, som er sitert over, er følgelig selvransakende for en sjelesorgpraksis som mange verken vet om eller benytter: «Where are the *porous*, more flexible doors and who is able to access or even know about them?»

REFERANSER

- Abraham, S. (2008). What Does Mumbai Have to Do with Rome? Postcolonial Perspectives on Globalization and Theology. *Theological Education* 69, s. 376-393.
- Austad, A. (2016). Dialogical Spaces of Gender in Pastoral Care and Counseling. I: *Diakonia in a Gender Perspective*. Regnum Books, s.241-252.
- Boisen, A. [1936] 1971. *Exploration of the Inner World: A Study of Mental Disorder and Religious Experience*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Bunkholt, M. (2007). Folkekirkelig sjelesorg. *Tidsskrift for sjelesorg* 3, s.185-195.
- Bhabha, Homi K. (1994). *The Location of Culture*, London: Routledge.
- Cooper-White, P. (2019). Mange stemmer: En pastoral-teologisk multiplicitetspsykologi. I: C.T. Johannessen-Henry & H. Raun Iversen (red.) *Mangefoldet tro og sjelesorg*. (s. 39-62). København: Forlaget Eksistensen.
- Danbolt, L. & Stifoss-Hanssen, H. (2007) *Gråte min sang*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Danbolt, L. & Stifoss-Hanssen, H. (2015). Ritualenes funksjon ved katastrofer – et praktisk-teologisk perspektiv, *Kritisk forum for praktisk teologi*, "Katastrofens Teologi", 141, s.66-80.
- Danbolt, L. J., deMarinis, V., Rydinger, M. & Zock, H. (2019) Chaplaincy - how and why? *Tidsskrift for Praktisk Teologi*, 36. (2) s. 4-10
- DeMarinis, V. (1993). *Critical Caring. A Feminist Model for Pastoral Psychology*. Westminster: John Knox Press.
- Doehring, C. (2015a). *The Practice of Pastoral Care. A Postmodern Approach*. Louisville: Westminster John Knox Press.
- Doehring, C. (2015b). The Challenge of Being Bilingual. I: E. A. Maynard, E. A. Maynard, & J. L. Snodgrass (red.), *Understanding pastoral counseling* (s.87-99). New York: Springer Publishing Company.
- Engedal, L. G. (2018). Guds hjerte og menneskets sjel. *Tidsskrift for sjelesorg*, 38 (3-4)
- Engedal, L.G. (2011) Fra fengselscelle til pilegrimsvei: en empirisk undersøkelse av innsattes pilegrimsferinger. *Halvårsskrift for praktisk teologi*, 28(2), s.59-73.
- Falk, B. (1996). *At være der hvor du er*, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Graham, E. (2014). Feminist Theory. I: B.J. Miller-McLemore (red.), *Practical Theology*, Oxford: John Wiley & Sons Ltd.
- Greider, K.J. 2011. Religious Multiplicity and Care of Souls, I: I. Noth, C. Morgenthaler og K.J. Greider, *Pastoralpsychologie und Religionspsychologie im Dialog Pastoral Psychology and Psychology of Religion in Dialogue* (s.119-135). Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer.
- Grevbo, T.J.S. (2018). *Sjelesorg i teori og praksis. En lærebok og håndbok med mange perspektiver*. Oslo: Luther.
- Grevbo, T.J.S. (2006). *Sjelesorgens vei*. Oslo: Luther.
- Grung A.H., Danbolt L.J., Stifoss-Hanssen H. (2016): Sjelesorg på plass. På sporet av dagens sjelesorgpraksis i Den norske kirke. *Tidsskrift for Praktisk Teologi* (1)
- Harbsmeier E. og Raun Iversen H. (1995). *Praktisk teologi*. København: Anis.
- Hunter, R.J. & Ramsay, N. (2005). *Dictionary of Pastoral Care and Counseling*, Expanded Edition, Nashville: Abingdon.
- Ideström, J. Självävdande möten i en väv av relationer. Ekleziologiska reflektioner om själavård och kyrka. I: J. Idestrom & G.L. Eberg (red.) *Att öppna ett slutt*

- rum. *Själavård och ekklesiologi*. (s.91-107). Stockholm: Verbum.
- Iversen, R. (2019). Jeg er avsnittet som mangler i teksten jeg underviser i. Om autentisitet, autonomi og personlig ansvar i kristen sjalesorg. *Tidsskrift for Sjalesorg* (2), s. 180-196.
- Johannessen-Henry, C.T. (2019a). Begravelsessamtalens frirum: Multiplisitet og sjalesorg i sporene fra Winnicott og Luther. I: C.T. Johannessen-Henry & H. Raun Iversen (red.). *Mangefoldet tro og sjalesorg*. (s. 211-240). København: Forlaget Eksistensen.
- Johannessen-Henry, C.T. (2019b). Levet polydoksi: Hverdagens multiple trospraksis i pastoralteologisk perspektiv. I: C.T. Johannessen-Henry & H. Raun Iversen (red.). *Mangefoldet tro og sjalesorg* (s.63-90). København: Forlaget Eksistensen.
- Johannessen-Henry, C.T. (2019c). Sjalesorgen i den praktiske teologi. I: L. Christoffersen, N.H. Gregersen, K.M. S. Leth-Nissen. *Den praktiske teologi i Danmark 1973-2018. Festskrift til Hans Raun Iversen* (s.127-142). København: Forlaget Eksistensen.
- Johannessen-Henry, C.T. (2018). Fællesskab og håb: Mentalisering som sjalesorgerisk greb i begravelsessamtalen. *Kritisk forum for praktisk teologi*, "Sjalesorg", 151, s.44-69.
- Johannessen-Henry, C.T. (2017). Listening for Safe Places: Networks of *Playing* and *Chalcedon* in Disaster Pastoral Care. *Dialogue: A Journal of Theology*, 54 (4), s.337-351.
- Johannessen-Henry, C.T. (2016a). The Materiality of Presence: Psycho-Theological Entanglement of Objects in Disaster Pastoral Care. *Journal for Pastoral Theology*. 26(3), s.195-214.
- Johannessen-Henry, C.T. (2016b). Sjalesorg for tabets 'vi': Hverdagstroens heterodokse undergrund i teologisk ortodoksi. *Kritisk Forum for Praktisk Teologi*, "Levet tro", 146, s.41-57.
- Johannessen-Henry, C.T. (2015a). *Kraften og kraften. Hverdagskristendom i et netværksteologisk perspektiv*. København: Forlaget Anis.
- Johannessen-Henry, C.T. (2015b.) Katastrofens sjalesorg: Den treenige Gud mellem metal, lig og plastik. *Kritisk forum for praktisk teologi*, "Katastrofens Teologi", 141, s.39-65.
- Johannessen-Henry, C.T. (2015c). Kvinder, kompleksitet og kreativitet: Feministisk sjalesorg som teoretisk genre og praksis. *Kritisk forum for praktisk teologi*, "Feministisk teologi, nu", 142, s.80-95.
- Johannessen-Henry, C.T. (2013). *Hverdagskristendommens polydoksi. En empirisk-teologisk undersøgelse af tro i cancerrejsens kontekst*, ph.d.-afhandling (monografi), Publikationer fra Det Teologiske Fakultet, København: Grafisk, Københavns Universitet.
- Johannessen-Henry, C.T. (2012). Polydox Eschatology: Relating Systematic and Everyday Theology in a Cancer Context. *Studia Theologica. Nordic Journal of Theology* 66, s.107-129.
- Johannessen-Henry, C. T. & Iversen, H. R. (2019). Multiplisitet som vilkår for tro, samtale og sjalesorg i en postsekulær tid. I: C. T. Johannessen-Henry & H. R. Iversen (red.). *Mangefoldet tro og sjalesorg* (s.155-184) København: Forlaget Eksistensen.
- Johannessen-Henry, C.T. & Johansen, K.H. (2018a). Sjalesorg – i farvandet mellem teologi og andre fagdiscipliner, *Kritisk forum for praktisk teologi*, "Sjalesorg", 151, s.1.
- Johnson, C.C. (2016). *Race, Religion, and Resilience in the Neoliberal Age*, New York: Palgrave Macmillan.
- Kaufman T.S. (2016): From the outside, within or in between? Normativity at work in empirical practical theological research. I: J.A. Mercer og B.J. Miller-McLemore (red.) *Conundrums in Practical theology*. (s.134-162). Boston: Brill.
- Kujawa-Holbrook, S.A. & Montagno, K.B. (red.) 2009. *Injustice and the care of souls. Taking oppression seriously in pastoral care*, Minneapolis: Fortress Press.
- Klessmann, M. (2010). *Seelsorge. Begleitung, Begegnung, Lebensdeutung im Horizont des christlichen Glaubens*, Neukirchen-Vluyn: Neukirchener.
- Lartey, E.Y. (2003). *In Living Color. An intercultural approach to pastoral care and counselling*. Second Edition. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Lartey, E.Y. 2006: *Pastoral Theology in an Intercultural World*. Eugene, Oregon: Wipf & Stock Publishers.
- Lartey, E.Y. (2013). *Postcolonializing God: An African Practical Theology*, London: SCM Press.
- McClure, B.J. (2012). Pastoral Care. I: B.J. Miller-McLemore (red.), *The Wiley-Blackwell companion to practical theology* (s.269-278). Malden, Mass.: Wiley-Blackwell.
- Miller-McLemore, B.J. (2004). Pastoral theology as public theology: Revolutions in the "Fourth area". I: N.J. Ramsay (red.), *Pastoral care and Counseling: Redefining the Paradigms*- (s.45-64). Nashville, TN: Abingdon Press.
- Miller-McLemore, B.M. (2018). The Living Human Web: A Twenty-five Year Retrospective. *Pastoral Psychology* (67), s.305-321.
- Nauer, D. (2001) *Seelsorgekonzepte im Widerstreit*. Stuttgart: Verlag W.Kohlhammer.
- Parker, E.L. (2014). Womanist Theory. I: B. J. Miller-McLemore (red.), *Practical Theology*. (s.204-213). Oxford: John Wiley & Sons Ltd.
- Rubow, C. 2000. *Hverdagens teologi*, København: Forlaget Anis.
- Sharp, M.M. (2014). Globalization, Colonialism, and Postcolonialism. I: B.J. Miller-McLemore (red.), *Practical Theology*. (s. 422-431). Oxford: John Wiley & Sons Ltd.
- Sharp, M.M. (2013). *Misunderstanding Stories: Towards a Postcolonial Pastoral Theology*, Oregon: Pickwick Publications.
- Stifoss-Hanssen, H., Grung, A.H., Austad, A., & Danbolt, L.J. (2019). Sjalesorg i bevægelse. Kerygmatiske, konfidentorientert, dialogisk sjalesorg - møte mellom teoretiske posisjoner og et empirisk materiale. *Tidsskrift for sjalesorg*, (1) s.75-95.
- Stålsett, G. & Danbolt, L.J. (2018). Sjalesorg og ritualisering. *Kritisk forum for praktisk teologi*, "Sjalesorg", 151, s.12-31.
- Sundberg, L.G. (2012). Pastoral care and counselling as congregational care: a paradigm for caring leadership. I: D. Louw, D. Ito & U. Elsdörfer: *Encounter in Pastoral Care and Spiritual Healing. Towards an integrative and intercultural approach*. (s.186-206). Berlin: VIT Verlag.
- Anne Austad er førsteamanuensis, ph.d. i religionspsykologi og underviser i sjalesorg ved VID vitenskapelige høyskole
- Christine Tind Johannessen-Henry er lektor, ph.d., i sjalesorg ved Folkekirken Uddannelses- og Videnscenter, Danmark, og tilknyttet Det Teologiske Fakultet, Københavns Universitet.